

УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Концепція ціложиттєвого навчання (освіти впродовж життя), прогресивні ідеї якої викладено в документах і матеріалах міжнародних організацій, зокрема в доповіді “Освіта: невідомий скарб” та в Рекомендаціях ЮНЕСКО і МОП “Технічна і професійна освіта та підготовка для ХХІ століття”, в інших міжнародних документах, що спрямовують підготовку конкурентоспроможного виробничого персоналу у ХХІ столітті, зумовили посилення уваги до проблем професійної освіти і навчання в умовах європейської інтеграції.

Дослідження з проблем порівняльної професійної педагогіки (Н. Абашкіна, Т. Десятов, А. Каплун, В. Кудін, Н. Ничкало, Л. Пуховська, М. Туленков, О. Щербак та ін.) присвячені процесам європейської інтеграції, що охоплюють дедалі більше сфер життєдіяльності і в Україні.

Мета статті – здійснити теоретичне обґрунтування та розкриття особливостей управління професійними навчальними закладами та підготовки ними сучасного виробничого персоналу в країнах Європейського Союзу, ролі органів місцевої влади і роботодавців, проаналізувати позитивний досвід Чехії.

У країнах Європейського Союзу існує два основні види професійних навчальних закладів, що пропонують професійну освіту і навчання на третьому рівні за Міжнародною стандартною класифікацією освіти (МСКО): а) продовжені професійні навчальні заклади другого ступеня (МСКО 3А), навчання в яких закінчується іспитом (на атестат зрілості), що дає можливість вступати у заклади третього ступеня (вища освіта); б) скорочені професійні навчальні заклади (МСКО 3С), навчання в яких закінчується кінцевим екзаменом, що дає можливість виконувати працю кваліфікованого робітника.

Управління державними професійними навчальними закладами другого ступеня, зазвичай, здійснюють органи місцевої влади (місцевого самоврядування), що виконують також роль засновників цих закладів.

Органи місцевої влади фінансують ці навчальні заклади за підтримки державного бюджету через відповідне міністерство, як правило, це Міністерство освіти. Управління державними професійними закладами другого ступеня також здійснюють органи місцевої влади, проте деякі заклади можуть належати до юрисдикції професійних асоціацій, наприклад, торгово-промислової палати. В управлінні такими навчальними

зкладами важливу роль відіграють також інші міністерства (наприклад, мінекономіки, мінпромисловості, мінпраці) [7].

Окрім державних ПТНЗ, у країнах ЄС функціонують також приватні професійно-технічні навчальні заклади. Управління ними здійснюють, як правило, приватні організації (підприємства, муніципалітети, неприбуткові організації та фізичні особи).

Приєднання до ЄС принесло з собою збільшення повноважень, але також підвищення відповідальності ПТНЗ, особливо в посткомуністичних країнах: вони стали більш незалежними. Тепер навчальні заклади визначають зміст навчання (створюють навчальні плани) і перелік спеціальностей (звичайно, після консультацій із засновником). Як правило, збільшилась відповідальність навчальних закладів перед місцевими зацікавленими сторонами (місцева влада, підприємства, ринок праці, професійні об'єднання, батьки тощо).

На чолі кожного ПТНЗ стоїть директор, якого призначає засновник після процедури відбору на основі відкритого конкурсу. У кожному навчальному закладі, зазвичай, є рада, до складу якої входять представники основних місцевих зацікавлених сторін. Директор радиться з членами ради у справах, пов'язаних із розвитком місцевої ситуації та діяльністю навчального закладу в цьому контексті. Наприклад, у Чеській Республіці, згідно з положеннями Закону "Про освіту", кожен ПТНЗ першого і другого ступеня повинен створити Раду навчального закладу, яка дає можливість учням, викладачам, засновникові й іншим зацікавленим сторонам брати участь в управлінні навчальним закладом. Одну третину членів Ради призначає засновник, третину обирають учні, ще третину – педагогічні працівники [3, с. 6].

Існує ще один аспект, характерний для розвитку профтехосвіти: навчальні заклади і викладачі, що представляють одну галузь/професію, об'єднуються в асоціації для захисту та підтримки своїх інтересів перед вищими органами влади і громадськістю, наприклад, асоціація технологічних ПТНЗ.

Навчальні заклади профтехосвіти також входять до складу професійних об'єднань, наприклад, палат або гільдій. У деяких випадках асоціації професійних навчальних закладів на національному рівні входять до складу міжнародних асоціацій і мереж на рівні ЄС.

Європейська мережа освітніх рад (ЄМОР) – це мережа національних рад країн ЄС у сфері освіти. Освітні ради дають рекомендації урядам своїх країн у питаннях освіти. За допомогою ЄМОР відбувається обмін інформацією про освітню політику своїх держав і поглядами з цих питань, визначаються спільні погляди на освітню політику в Європейському Союзі, організуються зустрічі, семінари і конференції, а також відбувається підготовка програмних тверджень [5, с. 91].

Участь роботодавців в управлінні навчальними закладами та створенні навчальних планів у країнах ЄС є обов'язковою, адже співпраця навчальних закладів, особливо професійно-технічних, із соціальними партнерами належить до фундаментальних принципів освітньої політики ЄС. Цей принцип випливає з того факту, що ПТНЗ працюють у середовищі, тісно пов'язаному з іншими видами навчальних закладів, з батьками, місцевою владою та соціальними партнерами. Усі ці зв'язки впливають на концепцію, завдання, зміст навчання й інші аспекти професійної освіти.

Соціальні партнери – це роботодавці й інші зацікавлені сторони, що мають вплив на місцевий ринок праці. До соціальних партнерів можна віднести такі інституції: малі, середні й великі підприємства (роботодавці); торгово-промислові палати, у тому числі їхні регіональні та галузеві представництва; центри зайнятості й інші організації, що надають послуги працевлаштування; професійні асоціації, гільдії; органи державної влади; місцеві/регіональні органи влади; профспілки; батьки.

Реалізація соціального партнерства передбачає різноманітні заходи, такі як спільний аналіз ринку праці, конкретизація вимог щодо компетенцій і навичок випускників, організація виробничої практики учнів на підприємствах, підтримка підвищення кваліфікації викладачів, конкурси професійної майстерності, участь у спеціальних заходах (ярмарки, виставки, презентації), підтримка спільних інтересів, інформаційні послуги тощо. До найважливіших заходів у рамках соціального партнерства належить співпраця ПТНЗ з роботодавцями у розробці навчальних планів [6, с. 47].

Участь роботодавців у створенні навчальних планів належить до традиційних заходів у рамках соціального партнерства в “старих” державах-членах ЄС, проте вона перетворюється на звичайну справу і в “нових” країнах.

У більшості країн ЄС діють не лише державні ПТНЗ, але й приватні професійно-технічні навчальні заклади, засновані роботодавцями або іншими соціальними партнерами (наприклад, торгово-промисловими палатами або місцевою владою) [2].

Роботодавці-засновники мають безпосередній вплив на управління навчальним закладом і створення навчальних планів. У багатьох країнах ЄС учні ПТНЗ (особливо на рівні підмайстра) беруть участь у виробничому навчанні на базі підприємств. У таких випадках співпраця навчального закладу і підприємства надзвичайно інтенсивна та впливає на управління закладом і розробку навчальних планів.

Професійні навчальні заклади в країнах ЄС співпрацюють із соціальними партнерами на місцевому, національному та галузевому рівнях. Співпраця на цих рівнях зосереджується переважно навколо специфі-

кації вимог щодо професійних навичок випускників, організації виробничої практики, переходу учнів із навчального закладу до місця праці, участі у спеціальних заходах тощо.

На національному/галузевому рівні співпраця зосереджується, в першу чергу, навколо створення навчальних планів, переговорів щодо питань кваліфікацій, нормативно-правової бази, конкурсів професійної майстерності тощо.

Кілька років тому в рамках розробки Національної системи професій і Національної рамки кваліфікацій виник позитивний досвід у Чехії, де було створено так звані Секторні ради. Сьогодні існує 24 ради, кожна з яких відповідає за конкретний економічний сектор, наприклад, електротехніку, сільське господарство, хімічну промисловість, будівництво, ІКТ і телекомунікації тощо [3].

До складу Секторних рад входять представники важливих роботодавців у відповідній галузі, експерти з професійних асоціацій, а також представники закладів, що надають послуги освіти і навчання. Кожна рада представляє інтереси відповідної галузі, у тому числі під час різноманітних переговорів, особливо з міністерствами та надавачами освітніх послуг. Секторні ради виконують такі завдання: моніторинг ринку праці, визначення змін і тенденцій на ньому; виголошення потреб галузі, особливо у сфері розвитку людських ресурсів; підтримка освіти і навчання, а також розвиток професійних навичок; комунікація з державними органами і надавачами освітніх послуг; участь у Національній системі професій і Національній системі кваліфікацій.

Секторні ради Чеських ПТНЗ також залучені до створення навчальних планів. Вони беруть участь у розробці так званих рамкових освітніх програм для професійної освіти і навчання у відповідній галузі (як національні стандарти). У програмах визначено вимоги (знання, компетенції, навички) на національному рівні, обов'язкові для кожного навчального закладу у відповідній галузі. Кожен навчальний заклад додає свій компонент до національних вимог і створює власну шкільну освітню програму. В розробці шкільної освітньої програми беруть участь місцеві роботодавці й інші соціальні партнери. Згідно з даними нещодавнього дослідження, кожен чеський професійний навчальний заклад, розробляючи професійно-освітню програму, співпрацював (у середньому) з 4 великими та 9 малими підприємствами. Їхні рекомендації допомогли оптимізувати кількість навчальних годин, вдосконалити перелік навичок випускників, створити нові предмети тощо.

Професійно-технічні навчальні заклади у країнах ЄС здійснюють заходи для представлення результатів своєї діяльності та своїх успіхів. Зробити це можна трьома основними шляхами: на Веб-сайтах, під час спеціа-

льних заходів, беручи участь у різноманітних професійних конкурсах. На веб-сайтах, зазвичай, подають інформацію про навчальні програми, працівників, заходи і результати діяльності, нормативні документи, останні події, проекти тощо. Деякі ПТНЗ подають інформацію також іноземними мовами.

Професійно-технічні навчальні заклади також проводять спеціальні заходи для місцевої громадськості, які може організувати як окремих навчальний заклад, так і інші організації, наприклад, місцеві органи влади, регіональний центр зайнятості, місцеві торгово-промислові палати тощо.

На рівні ЄС і окремих держав професійні конкурси організовують переважно національні інституції: у першу чергу, професійні асоціації (палати, гільдії), а також асоціації навчальних закладів. Головна мета цих заходів – порівняти й оцінити професійні навички учнів для підтримки якості професійної освіти і навчання [1, с. 29].

“Світові навички – Європа” – це асоціація, що підтримує дотримання найвищих стандартів професійно-технічної освіти і навчання. Вона зосереджує свою діяльність на організації та проведенні конкурсів фахової майстерності як засобу для подальшого розвитку професійного навчання в Європі, підвищує обізнаність щодо важливості професійної досконалості та найвищої якості профтехосвіти в Європі. До найважливіших заходів належать конкурси фахової майстерності, що організовуються раз на два роки однією з країн-членів асоціації “Євронавички”. Це видовищна популяризація робітничих професій, що основну увагу приділяє фаховій майстерності сотень талановитих учнів, обраних через національні конкурси своїх країн.

“Євронавички-2008” відбувалися в м. Роттердамі (Нідерланди), “Євронавички-2010” – у м. Лісабоні (Португалія), тоді як у 2012 р. конкурс проведуть у м. Спа Франкошан (Франція). У програмі передбачено 40 категорій (наприклад, слюсарі, кухарі, електрики, перукарі). Організатори очікують близько 40 тис. відвідувачів, переважно учнів і викладачів ПТНЗ. Подібний захід проводять і на всесвітньому рівні – “Світові навички”. Конкурс відбувається кожні два роки у ті роки, коли не організовують “Євронавички”. У 2009 р. “Світові навички” провели в м. Калгарі (Канада), 2011 р. – у м. Лондон (Велика Британія), у 2013 р. конкурс прийматиме м. Лейпціг (Німеччина).

До перспектив подальших розвідок у даному напрямі слід віднести дослідження механізмів і моделей управління ПТНЗ у країнах Європейського Союзу, досвід встановлення професійних, кваліфікаційних, освітніх й оцінкових стандартів професійної освіти і навчання.

1. Доклад по сторонам, подготовленный Европейским фондом образования и Советом Европы / *М. Жигад, Р. Михаил, Е. Падулеску, К. Олару* // Высшее и послероднее образование в Центральной и Западной Европе. — М., 2000. — С. 20—37.

2. Европейское сотрудничество в области профессионального образования и обучения. Копенгагенский процесс. — М. : Центр изучения проблем профессионального образования, 2004. — С. 51—59.
3. *Ничкало Н. Г.* Децентралізація професійної освіти: чеський досвід // Педагогічна газета. — 2009. — № 5 (178), травень. — С. 6.
4. Розширення ЄС: Ширша Європа — нові рамки відносин Україна — ЄС. — Представництво Європейської комісії в Україні, Молдові та Білорусі. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://delukr.cec.eu.int/site.php/page24478.html>. 26.04.04.
5. *Сергеева Л. М.* Інституції професійно-технічної освіти країн Європейського Союзу / *Л. М. Сергеева*. — К. : АртЕкономік, 2012. — 122 с.
6. *Сергеева Л. М.* Досвід зарубіжних країн з децентралізації управління професійним навчанням / *Л. М. Сергеева, Г. Г. Русанов* // Профтехосвіта. — 2011. — № 7. — С. 45—58.
7. Створення ЄСКПОН в Європі. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://ec.europa.eu/EN/Files/6110_en.pdf.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2012

Л. Сергеева

Управление профессиональными учебными заведениями в странах Европейского Союза

В статье идёт речь о системе управления профессиональными учебными заведениями в странах Европейского Союза. Показана роль органов местной власти и работодателей, приведен позитивный опыт Чехии, где созданы Секторные советы. Наведены примеры проведения мероприятий для предоставления результатов деятельности и успехов профессиональных учебных заведений.

Ключевые слова: профессиональные учебные заведения стран Европейского Союза, Европейская сеть образовательных советов, работодатели, Секторные советы, национальные конкурсы профессионального мастерства.

L. Sergejeva

Management of Vocational Institutions in the Member States of the European Union

The article deals with the management system of vocational institutions in the member states of the European Union. It demonstrates the role of local governments and employers and provides a positive case study of the Czech Republic, where Sector Councils are created. The article also gives the examples of activities aimed at presenting the results of successful activity in vocational institutions.

Key words: vocational institutions of the member states of the European Union, European network of educational councils, employers, Sector Councils, national competitions of professional skills.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Г. П. Васянович